

Bojana Modrijančič Rešič | Šolski center Nova Gorica, Elektrotehniška in računalniška šola

Srednješolski haiku

Uvod

Prispevek je spodbudila izdaja Antologije haikujev slovenskih srednješolcev 2001–2021. Nastala je tudi v projektu »Središče karierne orientacije Zahod« (SKOZ), ki ga sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada, vodila pa ga je Gimnazija Vič iz Ljubljane. V dvajsetih letih so srednješolci pisali in še pišejo svoje haikue, ki jih navdihujeta domišljija in samoiniciativnost, z željo, da bi v verzih izlili svoje občutke doživljanja življenja v sodobnem svetu. Tudi sama sem bila mentorica štirinajstim nagrajencem, ki so obiskovali Elektrotehniško in računalniško šolo Šolskega centra Nova Gorica. Med njimi sta bila dva nagrajena kar dvakrat. Srednješolci smeri Tehnik računalništva so bili in so še pripravljeni nadgraditi ne samo svoje šolsko delo, pač pa tudi izostriti svoje poustvarjalno pisanje, ki nekatere spremlja tudi v nadaljnjem življenju.

Nadgrajevanje šolskega dela

Vstop v srednjo šolo je za mlade stresen in naporen, saj pomeni tudi pot k njihovem odrasčanju. Večkrat povedo, da je nujno zlo. »Ne da se mi učiti, še posebej književnosti ne,« v njihovem besednjaku pomeni stalnico. Večina jih pove, da se morajo uvesti in biti skoncentrirani dalj časa, kar je nemogoče. Redkokateri pa prizna, da učenje književnosti, branje knjig, samostojno pisanje sploh niso bavbav, le začeti je s tem skoraj nemogoče. Občutek zmage jih spodbudi tudi k nadaljnjemu ustvarjanju, saj spoznajo, da zmorejo, da so šolsko delo nadgradili, da so celo sebi dokazali, da so sposobni, ko poizkusijo in vidijo končni izdelek. In ker je vsak človek samostojna in neponovljiva osebnost, na učenje, sprejemanje šolskega dela in pisanja gleda na svoj način. Lahko bi rekli, da se z njim vsak drugače spoprijema.

Ko mladostniki od učitelja želijo natančno usmeritev k pisanju, je to zelo težko. Posebno pri pouku slovenščine, saj pri tem predmetu ni tiste matematike, ki sodi k naravoslovju. Literarna teorija hodi po eni poti, življenjska iz-

kušnja po drugi, svet po tretji. »In o čem naj pišem? Kako naj začnem? Se ne bom oddaljil od teme?« so postavljena vprašanja, ki mladostnike spremljajo na samostojni literarni poti. Učitelj je tisti, ki jih mora poslušati, spodbujati, jim pomagati, ne more pa napisati namesto njih. To velikokrat poudarjam tudi sama na strokovni šoli in njihova mentorica pri literarnih izdelkih ob raznih literarnih udeleževanjih, naj bodo to literarni natečaji, pisanje pesmi, samostojnih knjig ... in haikui.

Haiku

Shaikui, japonsko pesniško obliko, se mladostniki srečajo že v 1. letniku srednje šole, pri obravnavi ene izmed orientalskih književnosti, japonske književnosti. Velikokrat povedo, da o tem še niso slišali, le redki so se o tem učili že v osnovni šoli. Klasična šolska razlaga tega pojma je, da je to japonska pesniška oblika, sestavljena iz treh verzov, ki vsebujejo sedemnajst zlogov. Vsebinsko pa se v njih prepletata, tudi zlivata lirski subjekt in narava. Ker je vse to za petnajstletnika težko, je treba pri pouku dodatno pojasniti, naj začnejo pisati svoj haiku zelo preprosto, a naj poskušajo zaiti tudi globlje, v svojo notranjost in vse to preplesti z verzi. Moje dolgoletne izkušnje so pokazale, da nekateri mladostniki ne opustijo pisanja haikujev v 1. letniku srednje šole, pač pa nadaljujejo pot. Izkušnje, zrelost, pot v odraslost pomagajo oblikovati končni izdelek. Če pa je še nagrajen, je to zanje potrditev, da so bili na pravi poti. Spomnijo se, da so na začetku 1. letnika spraševali o temi, o kateri bodo pisali v samo treh verzih. Zdela se jim je nemogoče, da jim je nihče ni določil: »In kako naj napišem besede, da bodo imele nek smisel? Je to sploh mogoče?« Usmerjam k samostojnemu delu, k poskušanju, utrjevanju, ne toliko k brskanju in iskanju že napisanega v različnih knjigah. Končni izdelek vedno prinesejo v pregled, nato se pogovorimo in poiščemo rešitve, tudi izboljšave.

V dvajsetih letih sem kot profesorica slovenščine in njihova mentorica imela kar štirinajst nagrajencev haikujev v slovenščini, in sicer v različnih kategorijah, ki sestavljajo tudi Antologijo haikujev slovenskih srednješolcev

2001–2021. Zmagovalni haikuji so bili ljubezenski, poetološki, urbano-tehnološki, z bivanjsko tematiko, s tematiko narave, zapolnili pa so tudi absolutno kategorijo. Nagrajenim haikujem sledi tudi pripis, pojasnilo žirije.

Ustvarjalno pisanje dijakov

Začetki samostojnega ustvarjanja mojih srednješolcev, pisanja haikujev segajo h generaciji dijakov, ki je leta 2004 stopila v 1. letnik računalniške usmeritve na tedaj še Tehniški šolski center Nova Gorica. Tedaj še nismo bili tako računalniško pismeni, saj so dijaki še lastnoročno pisali v zvezke, na njihove platnice in liste. »Se vam zdi v redu?« so velikokrat vprašali, ko so prinesli k pouku literarno umetnino in želeli, da jo pregledam in izrazim svoje mnenje. Še danes sem velikokrat presenečena, saj se dijaki pri pouku mučijo s šolsko snovjo, samostojno pisanje pa jim ne povzroča preglavic. Povedo pa, da so jih pri ustvarjanju spodbujali tudi domači, fante pogostokrat dekleta. »Pojdi v naravo, razglej se naokoli in nekaj napiši,« je dekle reklo svojemu fantu, dijaku računalniške smeri, ki je bil tudi eden prvih nagrajencev natečaja haikujev v slovenščini, v t. i. absolutni kategoriji, ki ga je razpisala in ga še razpisuje Gimnazija Vič iz Ljubljane. Haikuju »Vrhovi dreves kakor svinčniki rišejo nebo«¹ sledi pripis, pojasnilo, da so drevesa podobna ljudem, ki smo minljiva bitja, a si želimo nesmrtnosti. Trenutek, ko se zlijeta lirski subjekt in objekt oz. narava je »stičišče obeh svetov«.² Tudi haiku drugega dijaka v t. i. Absolutni kategoriji »Na suhem listju grobo sled nekega časa čuti slinast polž«³ kaže na minljivost in večnost: suho listje je simbol jeseni, tudi minljivosti življenja, polž pa »pesnika zapelje v trenutek srečanja brezčasnosti in minljivosti,«⁴ kot je zapisano v pojasnilu drugega nagrajenega haikuja. »V vroči kavi mešam občutke s sladkorjem«⁵ iste kategorije pa kaže na dejstvo, da se človek ustavi ob skodelici kave, je sam s seboj, kar je v sodobnem svetu prava redkost.

Temi sedanjosti in večnosti se izmenjujeta tudi v ljubezenskih haikujih: »Lahko bi ležal cele dneve in noči z roko v roki.«⁶ A ljubezen dopolnjujeta tudi razumevanje in odraščanje. Haikuju »Tvoja zgodba me je resnično ga-

Haikuje v zbirki je zbral in uredil Edin Saračević, založila Gimnazija Vič v Ljubljani. Avtorica slike na naslovnici je Rubin Kastelic.

nila. Ko bi le njega«⁷ sledi pojasnilo, da je razumevanje bistveno tako za medčloveške odnose kot tudi za dialog z naravo. Če tega ni, ljudje trpimo. Lažje je, če nas vsaj kdo razume. Nabiranje ljubezenskih izkušenj pomeni tudi odraščanje mladega človeka. »Mlado telo... Po vsakem vzdihljaju starejše«⁸ pa lahko izraža tudi dihanje, kar je pogoj življenja, a nakazuje tudi staranje.

Pri pregledovanju antologije je bilo zanimivo, da je bilo največ mojih dijakov uspešnih pri pisanju haikujev z bivanjsko tematiko. Da se mladi iščejo, preskušajo meje zmogljivosti, skušajo ujeti trenutek, ko se izpovejo, kaže na njihovo pot v odraslost, zavedanje življenja ter klic po potrditvi svojega delčka v družbi. A se velikokrat skrijejo, odtavajo vase, njihove kapuce majic pa so tiste, ki jih sprejmejo: »Pokrit je. S temnim pogledom opazuje življenje.«⁹ V pojasnilu je zapisano, da hočejo mladi tako

1 Antologija haikujev slovenskih srednješolcev 2001–2021, 2021. Ljubljana: Gimnazija Vič, str. 39.

2 Antologija haikujev slovenskih srednješolcev 2001–2021, 2021. Ljubljana: Gimnazija Vič, str. 39.

3 Antologija haikujev slovenskih srednješolcev 2001–2021, 2021. Ljubljana: Gimnazija Vič, str. 57.

4 Antologija haikujev slovenskih srednješolcev 2001–2021, 2021. Ljubljana: Gimnazija Vič, str. 57.

5 Antologija haikujev slovenskih srednješolcev 2001–2021, 2021. Ljubljana: Gimnazija Vič, str. 43.

6 Antologija haikujev slovenskih srednješolcev 2001–2021, 2021. Ljubljana: Gimnazija Vič, str. 116.

7 Antologija haikujev slovenskih srednješolcev 2001–2021, 2021. Ljubljana: Gimnazija Vič, str. 116.

8 Antologija haikujev slovenskih srednješolcev 2001–2021, 2021. Ljubljana: Gimnazija Vič, str. 90.

9 Antologija haikujev slovenskih srednješolcev 2001–2021, 2021. Ljubljana: Gimnazija Vič, str. 253.

zbujati skrivnostnost, strah pri drugih, celo nevarnost. A si tako skušajo izboriti tudi košček zasebnosti, varnosti. Marsikateri mladostnik se rad usede na motor in, kot je rekel dijak računalniške usmeritve: »Gas, dokler gre.« Da ob tem ne mislijo na nevarnost ali pa je adrenalin tisti, ki jih sili, da premagujejo mejo zmogljivega, kaže haiku »Med nočno vožnjo na jeklenem konju skrbi prehitim.«¹⁰ Skrbi tako ostanejo nekje za njim, vožnja z motorjem ga je pomirila. Mogoče srednješolce učitelji težko razumemo, ker raje kot po knjigi posežejo po moderni tehnologiji. Mobilniki in računalnik nudijo hiter dostop do informacij, četudi nepreverjenih. Zdi se, kot bi mladi hiteli skozi življenje, ki je že tako prehitelo preteklost. A tudi sami hrepenijo po zmernosti, uglašenosti: »Strgana struna. Tudi z manjšo silo bi jo nekoč pogubilo.«¹¹ Haiku pa kaže tudi na minljivost življenja, strast in energijo. Še verjamejo v tisto pravo, človeku pomembno prijateljstvo in ne le v virtualno namišljenost? »Skupina prijateljev sredi belega dne. Visijo po telefonih.«¹² In če urbano-tehnološki haiku »Beli morilec zadnji udarec zada – razgreta žlica«¹³ kaže na nezdrav mestni način življenja, je narava tista, ki obda človeka, saj se slednji še vedno rad zateka vanjo. Je z njo povezan »strohnela veja izsušena bolečina odpadlih sinov,«¹⁴ ve, da je minljiv, kljub vsemu pa se zaveda tudi trenutka in neskončnosti »Vetrček pihlja, vonj pokošene trave se medtem izgublja.«¹⁵ Človek občuti tudi intenzivnost vsemogočne narave, kar pusti na njem intenziven vtis barv: »Oranžno nebo žanje zlato žito toplega popoldneva.«¹⁶ A besede so sestavljene iz glasov in črk, ne tečejo pa vedno lepo, kot je pojasnjeno v t. i. poetološki kategoriji haikuev, ko je nagrajena srednješolka računalniške smeri zapisala: »Pisala boš. Besede, zavozlane v grlu.«¹⁷ V pojasnilu k haikuu je zapisano, da »Pesem izraža stisko pesnice, ko se ji besede zataknejo, zavozlajo v grlu.«¹⁸

Pesniški navdih ob šolskem delu

Napisani in nagrajeni haikuji kažejo na zavedanje mladih, da so sicer delček v življenju, ki jim kroji usodo. A trenutek je dovolj, da postanejo drznejši in se poglobijo vase. Ne ustrašijo se vsemogočne

narave. Jasno jim je, da smo ljudje minljiva bitja, ki hlepijo po ljubezni, prijateljstvu, a znamo ujeti trenutek, ko se zazremo vase in smo sami s seboj. Moderna tehnologija jim pomaga razumeti preteklost, ki jo povezujejo s sedanjostjo. Z napredkom mest se beseda mogoče izgublja, a še vedno ohranja svojo moč – poetičnost.

Izhodišče pisanja haikuev je vsekakor šolska snov, ki dijake seznanja z japonsko književnostjo oz. dijaki spoznajo kratko pesniško obliko, ki lahko v le treh verzih ujame moč besede. Mladostniki pa morajo spodbuditi tudi svojo domišljijo, da lahko besede sestavijo v verze, ki jih umetelno začinijo s prepletanjem snovi iz narave in življenja. Tako nastane haiku, ki »je pesem vsakodnevnih Trenutkov, hkrati pa je tudi artikulacija Presežnega, Neskončnega, Ne-izrekljivega ...« kot je v uvodu k Antologiji haikuev slovenskih srednješolcev 2001–2021 zapisal magister Edin Saračević. Življenjske izkušnje v sodobnem svetu so tisti navdih slovenskih srednješolcev, ki sestavljajo in sestavijo japonsko pesniško obliko – haiku.

Sklep

Izziv učiteljevemu šolskemu delu so ustvarjalni dijaki, ki se ne ustrašijo samostojnega pisanja. Poezija tako mladostniku ponuja pot v življenje, kar gradi tudi njegovo osebnost. Zavest o moči besede v verzih je tako lastna tudi mladostniku, ne le izkušenim ustvarjalcem. Učitelj pa je tisti, ki mora spodbuditi srednješolce, da se ne ustrašijo zapisane besede, pač pa jo dokončno oblikujejo.

Viri in literatura

Antologija haikuev slovenskih srednješolcev 2001–2021, 2021. Ljubljana: Gimnazija Vič.

Katalog znanja, 2007: Slovenščina, Srednje strokovno izobraževanje.

Lah, Klemen idr., 2012: Berilo 1: Učbenik za slovenščino – književnost v 1. letniku gimnazij in štiriletnih strokovnih šol. Umetnost besede. Ljubljana: Mladinska knjiga.

¹⁰ Antologija haikuev slovenskih srednješolcev 2001–2021, 2021. Ljubljana: Gimnazija Vič, str. 200.

¹¹ Antologija haikuev slovenskih srednješolcev 2001–2021, 2021. Ljubljana: Gimnazija Vič, str. 225.

¹² Antologija haikuev slovenskih srednješolcev 2001–2021, 2021. Ljubljana: Gimnazija Vič, str. 220.

¹³ Antologija haikuev slovenskih srednješolcev 2001–2021, 2021. Ljubljana: Gimnazija Vič, str. 350.

¹⁴ Antologija haikuev slovenskih srednješolcev 2001–2021, 2021. Ljubljana: Gimnazija Vič, str. 228.

¹⁵ Antologija haikuev slovenskih srednješolcev 2001–2021, 2021. Ljubljana: Gimnazija Vič, str. 227.

¹⁶ Antologija haikuev slovenskih srednješolcev 2001–2021, 2021. Ljubljana: Gimnazija Vič, str. 270.

¹⁷ Antologija haikuev slovenskih srednješolcev 2001–2021, 2021. Ljubljana: Gimnazija Vič, str. 329.

¹⁸ Antologija haikuev slovenskih srednješolcev 2001–2021, 2021. Ljubljana: Gimnazija Vič, str. 329.